

Крім того, представник від «Просвіти» м. Гадяча письменниця Олена Пчілка (Косач) зробила закид новій більшовицькій владі у відсутності свободи слова й висловила сподівання, що «Просвіта» буде тією організацією, де можна почути вільне слово, а діяльність її буде багатогранною [2, арк. 138]. Потрібно наголосити, що Олена Пчілка брала найактивнішу участь і в організації всіх цих з'їздів, і їх роботі.

Мабуть тому, що більшовики, прийшовши до влади, на Гадяччині ще не почували себе впевнено констатувалася ідея про залежність діяльності підвідділу позашкільної освіти Гадяцького відділу повітової освіти від постанов просвітянських з'їздів. Цей підвідділ свою просвітню діяльність повинен був провадити лише через «Просвіти», а на просвітянські з'їзди подавалися звіти про виконану роботу [2, арк. 141].

Останній повітовий з'їзд «Просвіт» Гадяччини був проведений 24 квітня 1921 р. На нього прибули 66 делегатів від сільських «Просвіт». В цей час ці організації вже були під повним керівництвом більшовицької політосвіти й тому не дивно, що і відкрив зібрання, й був обраний його головою завідувач Гадяцької повітової політосвіти Іван Гук. На з'їзді чітко проходила основна думка, що відтепер «Просвіти – це класовий орган і вони «єсть засіб влади для проведення високих ідей комунізму». Постало й питання про волосні та повітову спілку «Просвіт» на чолі з керівним органом, відповідно, волосним і повітовим бюро. Тепер до такого бюро обов'язково повинні входити крім трьох просвітян ще й один представник від комсомолу (а якщо такої молодіжної більшовицької організації в селі немає, то комнезаму) та один представник від відділу народної освіти.

З'їзд завершився співом «Інтернаціоналу» та «Заповіту» [3, арк. 22–23зв.]. (до речі, попередній повітовий з'їзд, 9 травня 1920 р., завершувався лише співом «Заповіту» та вигуками «Слава!») [2, арк. 161]. Рішення цього гадяцького повітового з'їзду – гарний приклад остаточного «завоювання» «Просвіт» більшовиками.

Література

1. Газета Гадяцького земства. 1917. № 112. 2 грудня. С. 3.
2. Державний архів Полтавської області (далі - ДАПО). Ф. Р-3283. Оп. 1. Спр. 25.
3. ДАПО. Ф. Р-3283. Оп. 1. Спр. 84.
4. «З'їзд «Просвіт» Гадяцького повіту». Газета Гадяцького земства. № 105. 6 листопада. С. 4.

ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ТА РОЗБУДОВИ ВИЩИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ (ТРАВЕНЬ 1917 – КВІТЕНЬ 1918 РР): ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Олександр Грибенко

Лютнева революція 1917 року розбудила віками пригноблений 35-мільйонний український народ, сприяла зростанню його національної свідомості. Рух за досягнення національно-територіальної і національно-культурної автономії,

провідником якого виступала українська інтелігенція, вимагав нових форм і методів діяльності. Після лютневих подій в Києві було створено два політичних осередки, які претендували на провідну роль – Товариство Українських поступовців (ТУП) та українські соціал–демократи (УСДРП). Згодом, єдиним органом стала Українська Центральна Рада на чолі з М. Грушевським [1, с. 24]. У перші тижні існування УЦР представництво в ній затверджувалося за територіальними принципами [2, с. 317].

6 – 8 квітня 1917 року в Києві проходив Всеукраїнський Національний конгрес, на якому розглядалося питання національно-державного будівництва. 8 квітня 1917 року Національний конгрес схвалив пропозицію М. Грушевського про формулу виборів до складу Ради: від губерній Київської, Волинської, Полтавської, Катеринославської, Харківської, Херсонської – по 4 особи; від губерній Чернігівської і Таврійської, Кубані та Холмщини – по 3; від губерній, де українці становили меншість населення – по 1, від Харкова, Одеси, Катеринослава, Петрограда, Москви – по 2. Встановлювалась і квота для українських політичних партій: від автономістів-федералістів і соціалістів-федералістів – по 5, від соціал-демократів – по 4, від радикалів-демократів та соціалістів-революціонерів – по 3, від самостійників – 1. Склад Центральної Ради було обрано в кількості 115 осіб.

28 червня 1917 року УЦР провела «самоорганізацію». Встановлювалось, що її склад збільшився до 568 осіб, 212 із них репрезентували Всеукраїнську раду селянських депутатів, 132 – Всеукраїнську раду військових депутатів, 100 – Всеукраїнську раду робітничих депутатів, 27 – Український Генеральний Військовий Комітет, 52 – губернії, 1 – духовенство, по 5 осіб від спілки вчителів, студентів, кооператорів [3, с. 10].

З перших днів національно–демократичної революції в Україні проходив процес формування республіканської форми правління. Вищим законодавчим органом до скликання Українських Установчих Зборів (вибори до них розпочалися наприкінці 1917 року) вважалась сама УЦР., яка з березня 1917 року поступово перетворювалась в центр українського політичного життя, представляла інтереси спочатку переважно українців, а згодом і національних меншин, які мешкали на території УНР. В управлінні державою доби УЦР відчутні прагнення до класичного розподілу влади. Як парламентський представницький орган, Українська Центральна Рада, поступово утверджувалася як законодавчий орган. У структурі У. Ц. Р. виділяються такі ланки: Загальні збори, Комітет (Мала Рада), Президія, Пленум, Голова, комісії і партійні фракції. Формою роботи українського революційного парламенту були пленуми. [4]. Одним із перших офіційних документів, який сприяв визначенню організаційної структури українського парламенту, був «Наказ Українській Центральній Раді». Цей наказ датується 23 квітня 1917 року й фактично закріплював існуючу структуру. [5, с. 1-2].

У зв'язку зі створенням вищого виконавчого органу – Генерального Секретаріату, Комітет УЦР був реорганізований згідно з «Постановами Комісії по реорганізації Комітету Центральної Ради», ухваленими на зборах У. Ц. Р. 29 червня 1917 року». Згідно з цією постановою були внесені значні зміни щодо складу Комітету: 22 члени від фракцій, 9 від Президії і 9 від Пленуму Української Центральної Ради, тобто 40 осіб. Цей нормативно – правовий акт повинен був сприяти регламентуванню порядку роботи структурних ланок революційного парламенту, зокрема і її Комітету. Робота Комітету повинна була проходити у такій формі, як «збори». Збори Комітету поділялися на чергові та надзвичайні. [6, с. 6-7].

У законодавчій діяльності У.Ц.Р. простежується два етапи: перший – *дожовтневий (квітень – жовтень 1917 року)*, який мав політико-декларативний характер і полягав у розробці власного проекту державності; другий – *післяжовтневий (жовтень 1917 – квітень 1918 року)*, який мав законодавчий характер.

10 червня 1917 року УЦР, приймає перший законодавчий акт – Декларацію під назвою «Універсал до українського народу на Україні й поза Україною суцього». [7]. Він став важливим кроком до об'єднання українського народу на платформі загальних інтересів нації. У Другому універсалі, прийнятому 3 липня 1917 року, було офіційно заявлено, що: «Тимчасовий уряд, визнаючи за кожним народом право на самоврядування і відносячи остаточне встановлення форми його до Установчих Зборів, закликає, в згоді з ним творити нове життя в Україні на добро всієї революційної Росії». [8, с. 164 – 166].

15 липня 1917 року на засіданні УЦР був розроблений «Статут Генерального Секретаріату» [9]. 4 серпня 1917 року Тимчасовий уряд замінив «Статут» на «Тимчасову інструкцію Генеральному Секретаріатові» [10; 11]. За цією «Інструкцією» Генеральний Секретаріат перетворювався на місцевий орган Тимчасового уряду [12].

Після жовтневих подій у Петрограді розпочався другий етап законодавчої діяльності, змістом якого стало формування власної правової системи.

3 листопада 1917 року була проголошена «Відозва Генерального Секретаріату до громадян, урядових і громадських установ», яка стала початком нової політики між УНР і Росією [13]. На засіданні Генерального Секретаріату 7 листопада 1917 року був прийнятий Третій універсал. За цим нормативно-правовим документом проголошувалося утворення Української Народної Республіки. Вся влада в Україні до Установчих зборів передавалася У.Ц.Р. та її Генеральному Секретаріату і поширювалася на дев'ять губерній України. [14, с. 36 – 38]. 25 листопада 1917 року У. Ц. Р. ухвалила Закон «Про виключне право Української Центральної Ради видавати законодавчі акти УНР», згідно з яким «до формування Російської Федеративної Республіки і утворення її Конституції виключне і неподільне право видавати закони для Української Народної Республіки належить Центральній Раді», а «право видавати розпорядження в обсязі урядування на основі законів належить Генеральним Секретарям Української Народної Республіки».

9 січня 1918 року був затверджений Четвертий універсал, у якому декларувалося: «Однині Українська Народна Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, суверенною державою Українського народу...» [10, с. 79 – 83].

В галузі державного будівництва найвагомим з огляду на стратегічні завдання став Закон від 11 листопада 1917 року «Про вибори до Установчих зборів Української Народної Республіки». Цей найбільший за обсягом закон (183 статті, два розділи, 13 глав) докладно регламентував порядок підготовки й проведення виборів. [15, с. 7 - 8]. Цей Закон встановлював пропорційну систему виборів, докладно регулював організацію їх проведення.

Наступним етапом розбудови української державності стало юридичне визначення правового статусу громадянина УНР. Так 2 – 4 березня 1918 року був прийнятий закон «Про громадянство Української Народної Республіки» та «Про реєстрацію громадянства УНР» [16, с. 5 - 6].

Відносно судової системи, 10 листопада Мала Рада затвердила законопроект, у

якому зазначалося, що «Суд на Україні твориться іменем Української Народної Республіки». 23 грудня на засіданні Малої Ради було обговорено та затверджено Закон «Про умови обсадження і порядок обрання суддів Генерального і Апеляційного судів» [17], згідно з яким усі судді обиралися Українською Центральною Радою більшістю в 3/5 голосів з числа осіб, які могли навіть не мати вищої юридичної освіти. 23 грудня був затверджений Закон «Про упорядкування прокурорського нагляду на Україні». За цим законом почала діяти прокуратура Генерального суду. 29 листопада 1917 року на засідання Генерального Секретаріату було винесено законопроект про створення Генерального Суду УНР. 2 грудня він був ухвалений Центральною Радою, згідно цим: «Генеральний Суд складається з трьох департаментів: цивільного, карного, адміністративного» [18].

З поваленням У. Ц. Р. закінчився перший етап відродження української державності, який охопив шлях від вимоги національно – територіальної автономії до проголошення повної незалежності України.

Література

1. Український національно-визвольний рух. Березень – листопад 1917 року: Док. і матеріали /Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 1024 с.
2. Українська Центральна Рада: поступ націєтворення та державобудівництва (ред. В. І. Сергійчук). Київ: Українська Видавнича Спілка, 2002. 358 с.
3. Конституційні акти України. 1917 – 1920 рр.: невідомі конституції України /Д. Б. Яневський, В. І. Крюков. Київ: Філософська і соціологічна думка, 1992. 269 с.
4. Перші загальні збори Української Центральної Ради 8 квітня 1917 року. *Вісті з Української Центральної Ради у Києві*. 1917, квітень. № 4.
5. Наказ Українській Центральній Раді, прийнятий на Загальних Зборах 23 квітня 1917 року. *Вісті з Української Центральної Ради у Києві*. 1917, травень. № 5.
6. Постанови Комісії по реорганізації Комітету Центральної Ради, ухваленими на зборах Центральної Ради 29 червня 1917 р. *Вісті з Української Центральної Ради у Києві*. 1917. вересень. № 15–16.
7. І універсал Української Центральної Ради. ЦДАГОУ. Ф. 5. Комісія з історії громадянської війни при ЦК КП(б)У. Оп. 1. Од. зб. 8. Арк. 3зв.
8. Українська Центральна рада: Документи і матеріали. У 2 т. – Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. /Упорядн.: В. Ф. Верстюк (керівник), О. Д. Бойко, Ю. М. Гамрецький та ін. Київ: Наукова думка, 1996. 590 с.
9. Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові Тимчасового уряду на Україні. *Вісті з Української Центральної Ради*. 1917. № 20. С. 8.
10. Грибенко О. М. Нормативно-правова державотворчих процесів 1917 – 1918 рр.: хрестоматія з дисципліни «Актуальні питання української революції 1917 – 1921 рр.». У 2-х томах. Глухів: ГНПУ ім. О. Довженка. 2017. 266 с.
11. *Нова Рада*. 1917. № 90. 18 липня. С. 2.
12. Президія Центральної Ради. Ухвала засідання Малої Ради. 4 липня 1917 р. *Вісті з Української Центральної Ради у Києві*. 1917, жовтень. № 17
13. Відозва Генерального Секретаріату до громадян, урядових і громадських установ. ЦДАВОУ. Ф. 1063. Генеральний Секретаріат Української Народної Республіки. Оп. 3. Од. зб. 1. Арк. 63.
14. Грибенко О. М. Історія української державної влади: У 2-х томах

«Нормативно-правова державотворчих процесів 1917 – 1918 рр.: хрестоматія. Суми: Університетська книга, 2019. Т. 1. 266 с.

15. Загірня М. Про виборче право. Київ, 1997. 32 с.

16. Бодрухин В.М. Нариси з історії української державності (XX століття). Луганськ: СНУ, 2001. 140 с.

17. Закон «Про умови обсадження і порядок обрання суддів Генерального і Апеляційного судів». ЦДАВОУ. Ф. 1115. Українська Центральна Рада. Оп. 1. Од. зб. 5. Арк. 11.

18. Законопроект «Про створення Генерального Суду УНР». Протокол засідання Центральної Ради № 1 від 2 грудня. ЦДАК. Ф. 317. Прокурор Київської судової палати. Оп. 3. Од. зб. 1. Арк. 98, 99.

ЗАСЛУЖЕНИЙ ВЧИТЕЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ РСР М. Ф. МГЛИНЦЕВ (1868 - 1947) У СВІТЛІ МАТЕРІАЛІВ ЦДАК УКРАЇНИ

Віталій Крижанівський

Серед неординарних випускників Глухівського учительського інституту 1896 р. доцільно відмітити постать Миколи Федоровича Мглинцева. Микола Федорович народився 25. 12. 1868 р. в селянській родині в с. Михайлівка (Лебединський повіту, Харківської губернії; нині – село Сумського району Сумської області). Закінчив Лебединське повітове училище та впродовж 4 років викладав у Груньському початковому училищі (нині – село Охтирського району, Сумська обл.). У 1893 – 1896 рр. навчався в Глухівському учительському інституті. 1. 08. 1896 р. – 1904 р. – помічник учителя, учитель (від 1. 05. 1899 р.) Чернігівського 3-кл. міського училища, 1900 – 1904 рр. – учитель географії Чернігівського Олександрівського міського ремісничого училища, 1904 – 1909 рр. – учитель географії 3-кл. торгівельної школи. 1909 – 1912 рр. – викладач Холмської учительської семінарії, 11. 10. 1911 р. – 1912 р. – учитель природознавства та географії (за наймом) в Холмській приватній, з урядовими правами жіночій гімназії ім. Н. Саватєєвої; 1912 р. – на 1913 р. – учитель-керівник Лодзинської учительської семінарії. У 1918 – 1947 рр. – учитель географії, завідувач Седнівським вищим початковим училищем (за радянських часів – загальноосвітньою школою, Чернігівська губ., Чернігівська обл.). 1945 р. – удостоєний звання «Заслужений учитель Української РСР». Помер у 1947 р. у м. Седнів. 2005 р. на могилі педагога було відкрито пам'ятник. У Седнівському районі 2010 р. засновано спеціальну премію ім. Миколи Мглинцева.

Дружина, Галина – медик, та донька, Галина, померли на початку 1920-х рр. від тифу. Син, Мглинцев Лев Миколайович (1897 – 1938). На 1938 р. – директор школи в с. Брусилів (Чернігівський р-н.). Заарештований 8. 02. 1938 р. За постановою «трійки» при НКВС по Чернігівській обл. від 21. 04. 1938 р. за службу в денікінській армії застосована ВМП. Розстріляний 8. 05. 1938 р. Реабілітований 11. 09. 1989 р. [1, с. 75 – 76].

В Центральному державному історичному архіві України (м. Київ) у Фонді 707 (Київський навчальний округ) зберігаються 2 документи (Додаток А: Документ № 1 Прохання М. Мглинцева до очільника Київського навчального округу, 28 листопада